

Laat de wijken hun eigen verhaal vertellen

Een enorme hoeveelheid informatie overspoelt steden en wijken. Maar bij het centraal stellen van de cliënt past geen anonieme en ontoegankelijke database. Wel een levendige studie die intrigeert en vragen oproept.

Het lijkt te mooi om waar te zijn: 'de' wijk gaat alle sociale problemen oplossen. En alsof dit nog niet mooi genoeg is, hebben we nauwelijks professionals nodig om deze problemen aan te pakken. U en ik hebben veel meer eigen kracht dan we denken. We zijn dat vergeten omdat Vadertje Staat voor ons zorgde. Eigen kracht, eigen verantwoordelijkheid en als het echt niet anders kan, is daar het Wmo-loket of eventueel verzekerde zorg. Toegegeven, ik chargeer, maar minder dan ik zou wensen. De wijk als oplossing voor alle kwalen is bezig aan een onstuitbare opmars en ik vraag me af waarom zoveel weldenkende bestuurders meelopen. Er is namelijk iets grondig mis met de wijze waarop bestuurders in veel gemeenten en maatschappelijke organisaties denken dat dit 'wijkgerichte werken' complexe sociale problematiek kan aanpakken. Ik ben als bestuurder en als onderzoeker geschrokken van het gebrek aan deugdelijke onderbouwing van wijkteams, wijkagenda's, wijkaanpak of welke fraaie variant dan ook. Of het nu ongerichte gesprekken zijn met buurtbewoners over 'de' problemen of allerhande proeven en pilots waar

professionals van maatschappelijke organisaties de opdracht krijgen 'een integraal aanbod' te doen, de focus ontbreekt, wetenschappelijke onderbouwing meestal ook, net als deugdelijke nulmetingen en evaluaties. Gunstige uitzonderingen daargelaten. Ik ben met onderzoekers Rob Manders en Aart van Bochove gaan zoeken naar een methode die tegemoet komt aan mijn eisen voor empirische onderbouwing van buurtgericht werken. Die methode moet mij als bestuurder in staat stellen samen met collega-organisaties de juiste keuzes te maken.

Ingrijpende operatie

Nederland staat aan de vooravond van een ingrijpende operatie: de decentralisaties in het sociale domein. Er vindt een overdracht van taken plaats van rijk, provincie en verzekeraars aan gemeentebesturen. Die overdracht is budgettair zo omvangrijk dat de uitkering aan de gemeenten uit het gemeentefonds gaat verdubbelen.

Als alles achter de rug is, gaat bijna tweederde van de gemeentebegroting straks om in het sociale domein. Er is bovendien een forse bezuinigingstaakstelling. Straks zijn gemeenten welis-

waar de meest zichtbare en bepalende overheid voor een meerderheid van zorgtaken, maar die zichtbaarheid moeten ze waarmaken met veel minder middelen. Nu al wordt de politieke druk voelbaar vanwege de onontkoombare sluiting van voorzieningen. Alle aandacht voor de uitdaging waar de gemeenten nu voor staan, maskeert een veel grotere opgave, namelijk een verandering van de verzorgingsstaat van recht naar voorziening. Nu wordt al heel lang gepraat over een 'kanteling' van de verzorgingsstaat, veel langer dus dan het actuele debat suggereert. De komst van de Algemene Bijstandswet in 1967 is het sluitstuk van de verzorgingsstaat en de sanering van die verzorgingsstaat is tien jaar daarna al begonnen.

Nieuwe urgentie

Het is nu wel menens. De combinatie van vergrijzing, budgettaire druk, economische crisis en emancipatoir mensbeeld heeft een nieuwe urgentie opgeroepen.

Als we ons neutraal uitdrukken, is het een kanteling van object naar subject. De zorgvrager was in de 'oude' verzorgingsstaat louter object van collectief gefinancierde arrangementen. Hij wordt

Ineke van der Zande

Socioloog, voorzitter raad van bestuur Libertas Leiden sinds 1 januari 2013. Daarvoor meerdere functies in bestuur, wetenschappelijk onderwijs en onderzoek. De tekst is geschreven in samenwerking met onderzoekers Rob Manders en Aart van Bochove.

nu subject in zijn behandel- en ondersteuningsplan.

Ik wil de verantwoordelijkheid voor het wetslagen van de decentralisaties niet zomaar aan de lokale overheid overlaten. Ik wil met Libertas Leiden, ‘mijn’ organisatie, verantwoordelijkheid nemen, samen met collega-instellingen met hun dienstenpakketten in de Leidse wijken. Libertas Leiden heeft, zoals zoveel instellingen voor zorg en welzijn, een roerige institutionele geschiedenis achter zich, vol fusies en functieveranderingen. Wat niet veranderd is, is onze aanwezigheid bij de meest kwetsbare populatie. Leiden maakt een bloeiperiode door zonder weerga. Nog nooit heeft de stad zoveel hoogopgeleide en goed verdienende inwoners gehad. Maar ook Leiden kent zijn kwetsbare mensen. Het is een minderheid: 10 tot 12 procent van de bevolking, voor een deel een restant van de moeilijke sociale geschiedenis van de stad, voor een ander deel nieuwe groepen die horen bij ons soort samenleving, zoals mensen met nieuwe psychische ziektebeelden. Die groepen zullen niet kleiner, maar juist groter worden. Verantwoordelijkheid nemen begint met een plan, een visie. Een visie heeft informatie nodig. We moeten weten

hoe de buurten gestructureerd zijn, wat voor soort mensen er wonen, welke behoeften ze hebben op het gebied van zorg en welzijn, welke voorzieningen en partners er al aanwezig zijn, hoe de cohesie is, welke historische factoren een rol spelen, welke demografie en welke epidemiologie de buurt bepalen en welke perspectieven er zijn.

We hebben die kennis nodig om onze beslissingen te kunnen voorbereiden, om te weten met welke partijen we de

te onderbouwen met steeds meer detaillering. De woordcombinatie ‘sturingsinformatie’ is populair geworden: de opdracht aan de overheid om te sturen, wordt vertaald in een cascade aan feiten en cijfers. Soms lijkt de vraag naar sturingsinformatie wel het oude maakbaarheidsideaal in een nieuw jasje.

Verlammend

Op zich is die informatisering niet erg, maar er zit geen rust in. Elke ‘pilot’ komt

‘De informatisering kan zelfs verlammend werken’

samenwerking moeten intensiveren, om regie te kunnen voeren over onze eigen dienstverlening en om te bepalen op welke wijze wij onze cliënten het beste tot subject van hun eigen leven kunnen laten worden.

Nu wemelt het in de stad van de feiten en cijfers, ook op buurtniveau. Er komen er steeds meer bij. De overheid heeft de neiging om het eigen handelen

weer met nieuwe parameters. Op den duur ontnemt de hoeveelheid materiaal het zicht op de structuur van een buurt. De informatisering kan zelfs verlammend werken. Aan een goede database kun je op buurtniveau misschien tien of twaalf conclusies voor het beleid ontlenen. De rest van je beslissingen moet je onderbouwen met durf, met het signaleren van kansen, met een ➔

goede deal over samenwerken, met een goede inschatting over veerkracht en draaglast van een buurt. Bij het weer tot subject maken van de cliënt past geen anonieme en ontoegankelijke database. In het ideale geval volgt de cliënt zelf de informatie die de basis voor beleid vormt en draagt hij er ook aan bij. Het gaat vaak om kwetsbare mensen, dus letterlijk kunnen we dat bijdragen aan beleidskennis natuurlijk niet altijd nemen.

De vertegenwoordigers, het buurtkader, cliëntenraden en andere spelers in de wijk - zowel binnen de zorg als bij belangrijke voorzieningen als de detailhandel, het openbaar vervoer, het buurtbeheer en de politie - moeten een hele actieve rol spelen in de verwerving en bewerking van de kennis. Informatie en kennis moeten naar binnen gehaald worden door de actoren. Ze moeten die kennis kleur en betekenis geven. Een buurtprofiel dat niet mede ontworpen is

over de samenleving, terwijl sociografie dynamische en veelzijdige beschrijvingen van afzonderlijke situaties gaf. Later is dat onderscheid achterhaald geraakt. De pretentie dat er net als in de natuurwetenschappen algemene wetten zouden komen, is terecht verdwenen. Die pretentie moet niet terugkomen in formats of sturingsinformatie. Sociografische buurtprofielen geven een beeld van structuur, geschiedenis en dynamiek in een buurt. Daar horen niet alleen cijfers, maar ook analyses en interpretaties bij.

Overigens is het een *tour de force* om alle verschillende databestanden en monitors zo te herordenen dat die gegevens op buurt- en wijkniveau opleveren. Als dat gebeurd is, stuur ik samen met de onderzoekers het profiel naar het buurtkader en de collega's, met de uitnodiging te schiften, toe te voegen, discussie aan te gaan, vragen te verbinden. Vervolgens maken we het buurtprofiel meer

de dynamiek in de buurt voldoende? Dat moet de basis van het beleid zijn. Niet voor de eeuwigheid. Om de paar jaar gaan we na of het profiel nog klopt, of verwachtingen uitkomen, waarom dat eventueel niet zo is en of de perceptie van de cliënten veranderd is. Zo dragen we bij aan de 'subjectivering' van de kennis. Zoals elke individuele cliënt het recht heeft om zijn eigen dossier te kennen en leidend te zijn in het beheer van dat dossier, zo moet elke buurt toegang hebben tot het eigen profiel en eraan kunnen bijdragen.

Integrale wijkagenda

De sociografische buurtprofielen bieden voor Libertas Leiden en alle betrokken partners een basis voor toekomstige activiteiten en programma's in de verschillende buurten. Op basis van geïnterpreteerde empirie en gedragen conclusies stellen we een integrale wijkagenda samen waaraan alle maatschappelijke partners met wie we samenwerken commitment geven.

De belangrijkste opbrengst is versterkte samenwerking tussen alle sociaal-maatschappelijke partners op buurt- en wijkniveau. Beleidsprofessionals van de verschillende organisaties zullen om tafel gaan om ambities en activiteiten te formuleren. Dit leidt absoluut tot synergievoordelen en een effectievere werkwijze voor alle betrokkenen. Bovenal gaat het om afspraken die de burger echt tot subject maken. Alle aandacht voor eigen kracht en eigen verantwoordelijkheid laat onverlet dat er altijd burgers zijn die het zonder ondersteuning niet gaan redden. Dan valt er natuurlijk ook niets meer te participeren.

'Om de paar jaar gaan we na of het profiel nog klopt'

door de mensen die ermee aan de slag moeten, verzamelt stof in de kast.

Narratief

Vandaar de keuze voor een 'sociografisch buurtprofiel'. Sociografie is in de jaren 20 van de vorige eeuw gebruikt om onderscheid te maken met de nog jonge wetenschap van de sociologie. Sociologie was de bron van algemene 'wetten'

narratief van aard zodat het zich laat lezen als een verhaal. De vorm benadert de journalistiek: geen opsomming van feiten, maar een levendige studie die intrigeert en vragen oproept.

Na zo'n interactief proces checken we nog een keer: is dit het nu? Hebben we nu grond onder de voeten? Hebben we nu de tien of twaalf hoofdconclusies voor deze buurt te pakken? Snappen we